

Дашкевич С.
*аспірант Західноукраїнського
національного університету*

РОБОТА СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Через повномасштабну агресію російської федерації проти України правосуддя в Україні здійснюється дуже обмежено.

Внаслідок введення 24 лютого в Україні воєнного стану в особливий режим роботи перейшли всі державні інститути, у тому числі й судові органи України.

Зараз суди працюють настільки, наскільки це можливо в існуючих умовах, та намагаються дотримуватися балансу між безпекою суддів, працівників апарату, учасників справи та дотриманням процесуальних прав учасників справи і засад судочинства. Є суди, які продовжують працювати та проводять засідання, є суди, які продовжують працювати, але засідання не проводять, та є суди, які не працюють.

Попри те, що відповідно до ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», судочинство здійснюється виключно судами, які створені відповідно до Конституції України, створення особливих та спеціальних судів не допускається, а будь-яке скорочення чи прискорення форм судочинства не допускається, все ж таки реальність вносить свої корективи і безпосередня діяльність судів потребує коригування.

З цією метою, ВРУ були внесені зміни в Закон України «Про судоустрій та статус суддів», а також Радою суддів України та Верховним Судом були прийняті відповідні рішення і рекомендації, регулюючи порядок роботи судових установ.

24.02.2022 р. Радою суддів України прийнято рішення №9, в якому зазначається, що з урахуванням фактичного припинення роботи Вищої ради правосуддя та в умовах воєнних дій з боку Російської Федерації РСУ як вищий орган суддівського самоврядування з метою забезпечення координаційних дій та роботи судової влади в Україні вирішила надати наступні рекомендації:

- звернути увагу усіх судів України, що навіть в умовах воєнного стану конституційне право людини на судовий захист не може бути обмежене;
- враховувати, що життя та здоров'я людини є найвищою соціальною цінністю, тому в разі загрози життю та здоров'ю суддів, працівників апарату або учасників судових засідань приймати рішення про тимчасову зупинку здійснення судочинства до усунення відповідних перешкод;

- відповідним посадовим особам розробити плани щодо збереження та можливої подальшої евакуації документів, печаток, штампів, судових справ, виготовлення та збереження резервних копій відповідних баз даних, а також плани евакуації серверного та комп'ютерного обладнання;

- з метою оперативної координації дій з органами системи правосуддя України створити при Раді суддів України оперативний штаб.

2 березня Радою суддів України були опубліковані рекомендації, які додатково впорядковували роботу судів. Зокрема, рекомендовано: визначати умови роботи суду, виходячи з реальної обстановки в регіоні; суддям та працівникам апарату судів здійснювати свої повноваження дистанційно, а за неможливості подавати заяви про відпустку за власний рахунок; за можливості розглядати справи у форматі відеоконференції; справи, які не є невідкладними, розглядати лише за письмовою згодою учасників; зосередитись виключно на проведенні невідкладних судових розглядів (взяття під варту, продовження строків тримання під вартою); за можливості відкладати розгляд справ та враховувати при цьому об'єктивну неможливість прибуття учасників до судового засідання, в т.ч. через збройну агресію, а також виважено підходити до встановлення різного роду строків та продовжувати їх, щонайменше, до закінчення воєнного стану.

Водночас були надані й рекомендації слідчим суддям щодо здійсненні ними своїх повноважень. Зокрема, наголошено на наступному: звернено увагу слідчих суддів, що військова агресія проти України відповідно до вимог ст. 177 КПК України є ризиком, який виправдовує тримання під вартою, оскільки така ситуація суттєво погіршує криміногенну обстановку та обмежує можливості державних органів здійснювати свої повноваження; якщо учасник провадження не може брати участь у судовому засіданні в режимі ВКЗ за допомогою технічних засобів, визначених КПК, як виняток допускати участь такого учасника в режимі ВКЗ за допомогою будь-яких інших технічних засобів, в т.ч. власних. У разі, якщо провадження розглядається колегіально, і колегія суддів не може зібратись в одному приміщенні, допустимий розгляд справ з різних приміщень судів, у т.ч. з використанням власних технічних засобів; вважати за неможливе відкладення судових засідань, у яких має розглядатись питання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або його продовження.

З урахуванням ситуації Верховною Радою України 3 березня прийнято закон (вступив у силу 7 березня), яким внесені зміни до Закону України «Про судоустрій та статус суддів». В новій редакції викладено ч. 7 ст. 147 вказаного Закону. Зокрема, зазначено, що у разі неможливості здійснення правосуддя судом з об'єктивних причин (надзвичайний або воєнний стан, тероризм,

військові дії, стихійне лихо тощо) територіальна підсудність судових справ може бути змінена, і в такому разі справа передається до суду, який найбільш територіально наближений до суду, який не може здійснювати правосуддя, або до іншого визначеного суду.

З огляду на вказане, починаючи вже з 6 березня Верховним Судом прийняті рішення про зміну підсудності для судів Донецької, Київської, Луганської, Харківської, Чернігівської, Херсонської, Запорізької, Житомирської областей. Загалом станом на 12 березня змінена підсудність 99 судів в Україні.

Детальніше розглядаючи можливі причини припинення роботи судів, 13 березня ц.р. розпорядженням голови Верховного Суду №6/0/9-22 затверджено рекомендації судам першої та апеляційної інстанцій на випадок захоплення населеного пункту та/або суду чи безпосередньої загрози його захоплення. У вказаних рекомендаціях зазначено наступне:

- голова суду та суддя діють та приймають рішення залежно від ситуації з пріоритетним завданням збереження життя та здоров'я людей;
- якщо населений пункт захоплений, варто очікувати евакуаційних коридорів, затверджених органами влади;
- за можливості слід вжити заходів до вивезення справ, насамперед тих, що перебувають у провадженні суду або є особливо важливими. В іншому випадку забезпечити їх схоронність у сейфах в приміщенні суду. Та якщо існує ризик життю та здоров'ю при вивезенні таких справ, їх варто залишити в приміщенні суду;
- рекомендується вжити заходів для копіювання вмісту серверів та вивезення їх за першої можливості. Разом з тим, вивезенню підлягають мантії, нагрудні знаки, печатки суду. У разі, якщо останні вивезти неможливо, вони підлягають знищенню;
- знищені також мають бути документи, які містять державну таємницю;
- суддям та працівникам суду, які все ж залишились на окупованих територіях, необхідно уникати переговорів з окупантами, не погоджуватись на пропозиції співпраці та чекати евакуаційних коридорів.

Підсумовуючи зазначені рекомендації та зміни в законодавстві, варто звернути увагу, що при здійсненні правосуддя суди мають діяти, виходячи з ситуації в населеному пункті та регіоні в цілому, тому з урахуванням вказаного головам судів та суддям надано більше свободи щодо організації як роботи суду, так і безпосереднього судового процесу. Перш за все пріоритет віддається безпеці та збереженню життя і здоров'я як учасників процесу, так і працівників судової установи.